

'S hogy a'könyű, mit elhullasztanak,
Elveszve nincs, 's lesz kedves áldozat,
Melly megtermendi üdvvirágzatát:
Fenn és alant vigasztalásukat!

Beöthy Zsigmond.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Iparvédelti szempontból tekintve.

A' hazai iparvédellet első évi közgyűlése küszöbén állunk, néhány nap 's a' haza látni fogja feltüntetve a' multhoz képest bizonyára dús ipareredményt, melyet az már eddigelé is szült 's érezni a' reményt, minélfogva attól a' jövőben még többet utolérni jogosítva vagyunk.

Nem fognak kétségkül hiányzani azon egyes indítványok, melyek a' védegyeleti nagyszerű cél további kifejtését érdeklendik, nem egy és más tárgyban előadandó nézetek, ohajtások: mi is tehát sietünk ez időben e' lapok útján az irodalom és művészet érdekében egy indítvánnyal föllépni 's a' körüli nézetünket ezenel egyszerűen előadni.

Kevés tárgy van a' közéletben, mellynek annyira két, eredményében dúsan gyümölcsöző, anyagi és szellemi része, oldala volna mint az irodalom- és művészetnek. Mi azonban célunkhoz képest, mellőzve azok szellemi, vesszük itt csupán anyagi oldalát.

Köztudomásu dolog, miként az irodalom és művészet a' nemzeti gazdaság olly iparágát teszik, melly nem vesz igénybe, különben az ipar legtöbb cikkéhez szükséges földtereket, nem tágas gyárhelyeket, nem pénztökéket, 'stb. négy fal közti szűk hely kitölteni képes azok vágyát, mégis műhelyeik magányában termékeikkel százakat gazdagítanak, ezeket az élet szükségével ellátnak és virágzóvá teszik az álladalom egyik iparágát, mellynek művelésénél annak létesítői, a' kevésbé művelt nemzeteknél, mint nálunk, többnyire elfonyadnak, szűkölködnek, feledtetnek. De nézzük közelebbről gyakorlatilag tárgyunkat.

Mindenekelőtt nagyszerű példaként áll itt előttünk Franciaország, hol az irodalomnak tőkéje Szemereként 50 millió frankot képez, ide nem értve azon 60 milliót, melly annak anyagiabb részébe: mint papirgyárakba, bolt- munkabérbe, nyomdákba 'stb. van befektetve. Ugyancsak nevezett hazánkfia számítása szerint francia könyvekért évenként 12 millió jó be. Mennyi eshetik e' roppant összegből mi ránk, kik nem az utolsó francziakönyvvevők közt állunk? gyaníthatjuk, habár hiteles adatok hiányánál fogva bizonyosan meg sem is mondhatjuk.

Még rosszabbul vagyunk Németországgal, hol csak a' lipesei vásárokon eladott vagy becserélt irodalmi termékek ára, már e' század elején, Rössig szerint, évenként e g y, Grellmann szerint pedig csak egy vásár alatt is két millió tallerra rugott. (Angliában ugyanekkor az intellectualis cikkek ára 12, Franciaországban 46 millióra becsültetett). A' legujabb időkben aránylag miként növekedett a' könyvészeti ipar, képzelhetjük, részünkről pedig lájlaljuk, hogy falun irván e' sorokat újabb hiteles adatokkal elő nem állhatunk.

Már most hogy áll nálunk a' dolog? ezt részletesen feltüntetni a' könyvárusok hivatása volna, ha annak megfelelni akarnának; mi azonban mindnyájan tapasztalásból tudjuk az előadottakhoz mért szomorú eredményt 's az itt-ott megjelent irodalmi

értesítők- 's hirdetésekéből felszámíthatjuk, hogy szellemi termékeink anyagi értéke k é t millió pengő fton túl nem igen rúg a' mi időnkben, míg Schwartner azt a' magában csak egy millió ftra teszi. Mennyi esik azonban ez összegből ismét a' csupán m a g y a r termékekre? . . . ennek kiszámítása újabb feladat tárgya volna.

Szomorú kétségkül ez eredmény: ha meggondoljuk, hogy hazánk (Erdélylyel) 6166 □ mérföldjén alig képes néhány ember c s u p á n irodalmi munkából megélni, gazdagodásról nálunk szó sem lehetvén, 's alig pár száznak, 12—15 millió népesség közül, képes az anyagi foglalatosságot szerezni; ha meggondoljuk továbbá, hogy az alig 1933 □ mérföld területű 's 3 millió népességű Portugallia, Krisztus születése óta, a' múlt század közepeig, Mensel szerint, 5600 különböző író műtathat: míg Horányi szerint ugyanez időre Magyarország összes íróinak száma a' legcsekélyebbekkel együtt 1155-re terjed.

Most már önkénytelenül azon kérdés támad bennünk: vajon e' kimondhatlan meddőségnek mi legyen az oka? Schwartner e' részben magának számos kérdést tesz a' nélkül, hogy egynél is megállapodnék; pedig világosan említi N é m e t o r s z á g k ö n y v m o n o p o l i u m á t; azonban ő e' részben tagadólag felel.

Igen, nézetünk szerint is, de nem csupán Némethon, hanem a' k ü l f ö l d k ö n y v m o n o p o l i u m a ' s h a n e m i s e g y e t l e n, de egyik f ő g á t j a i r o d a l m u n k ' s m ű v é s z e t ű n k s z e l l e m i é s a n y n y a g i k i f e j l é s é n e k.

Nem tekintve azt, hogy nálunk a' külföld könyvei, hírlapjai, műzikkei, nagyobb részt előlik már születésökor a' honiakat, vegyük ezeket már mint megszületetteket. 'S itt először is mi történik velök? A' munka akár eredeti, akár nem, mindjárt könyvárusi boltokban, hirdetésekben, szállítmányokban, színpadokon 'stb. kitolatik a' külföld ezerféle termékei által, mellyekkel a' haza minden uton eláraszthatik. Az eredetinek azonban még csak meg van a' maga csekély közönsége; de mi történik kérdjük a' fordított művel? Ezek valóban már születésökkal halnak el. Mert jelenjen csak meg például Párisban vagy Lipcsében nevezetesebb könyv, az már néhány nap múlva nem egy, de több kiadásban, utánnyomatban, fordításban, hirdetésekben, küldeményekben 'stb. elárasztja a' hazát 's a' magyar olvasó közönség tódul külföldi könyvért, hírlapéért, képeért 'stb. eff. pénzét a' külföldnek drága cserébe adni, mi pedig többnyire divatból 's csak olykor szellemi érdekből történik 's mi tőle el nem maradna ha csak kevés ideig várakoznék a' magyar fordítás után; de a' legtöbb esetben várakoznia sem kellene, h a a' m a g y a r f o r d í t ó b i z t o s v o l n a, h o g y f o r d í t m á n y a e l e g e n d ő s z á m u v e v ő k r e t a l á l a n d. De most milly sors vár reá és nagy áldozattal létrehozott művére? Mire azt kiadja vagy kiadhatja, már majdnem minden ember bírja az eredeti vagy annak német kiadását 's olvasó vagy vevő közönségét néhány melegebb keblű hazafi, néhány olvasó társulat, végre maga az íróközönség képezi. Emlekezzünk csak meg a' Conversations-Lexiconról. Ugyan mennyi kelt el az eredetiből és mennyi aztán a' magyarból? Mennyi francia és német könyvpéldány tűnt fel a' múlt tizedben a' francia regényiskola termékeiből és mennyi aztán azok magyar fordításaiból? Mennyi a' számtalan és különféle német mindennemű hírlapokból, folyóiratokból, különösen az Allgemeine Zeitungból? És mennyi legújabb időkben például csak Palzownő német munkáiból 's mennyi aztán azoknak felényinél is olcsóbb a' Regénytárban megjelent fordításaiból? Még rosszabbul vagyunk a' tudományos munkákkal. Thiers francia forradalmi és császársági története már elárasztotta eredetiben és német fordításokban az országot: ki fogja hát majd megvenni a' megbecsülhetetlen Történeti könyvtárban megjelenendő fordítását? . . . és így tovább tovább, mellynek — vége nincs! Mindezek így állnak aránylag 's alkalmazólag a' honi művészeti tárgyakra is: hisz ezt a' pesti müegylet tettei, kiállításai, 's az általa tett vásárlások eléggé tanúsítják.

Mindezekből azon természetes következményre jutunk: hogy a z i r o d a -

l o m é s m ű v é s z e t n i n c s n á l u n k e l é g g é v é d v e ; a z i p a r v é d l e t p e d i g e r r e f i g y e l m é t k i t e r j e s z t e n i e l m u l a s z t o t t a . M e r t , h o g y a z i p a r v é d l e t é p e n u g y r á i l l i k a z i r o d a l o m é s m ű v é s z e t r e i s , m i n t a k á r m e l l y i k m á s i p a r á g r a , m i n d e n k i e l f o g j a i s m e r n i , k i t u d j a , h o g y a n y a g i l a g t e k i n t v e a z o k é p e n o l l y ű z l e t ű i p a r á g a t k é p e z n e k a ' n e m z e t i g a z d a s á g p i a - c z á n , m i n t p é l d á u l a ' h o n i c z ú k o r , b ő r , o l a j s t b . a n y a g i l a g t e h á t m é l t á n t a r t h a t n a k a z o k i g é n y t a z i p a r v é d l e t f i g y e l m é r e .

Szellemi tekintetből nézeteit az iparvédtet ekkép magyarázza: „Nehogy azonban a' honi műipar barátait némű kivételek tételére azon gondolat vezérelje, hogy a' külföldi áruk 's szerek tilalmának szélesb értelmet tulajdonítanak, világosan meggyeztetik, hogy a' tudományos és szépművészeti kifejlődés eszközei, millyenek: könyvek, térképek, rajzok, szobrok 'stb. az iparvédtet által célzott kirekesztésbe nem foglaltatnak 'stb.“

Lehet, hogy csalódunk, de azt véljük, hogy a' nemzet s z e l l e m i k i f e j l é s t e k i n t e t é b e n a' művelt világtól elszigetelve azért még nem lenne, ha a' nem volna szabad francziául vagy németül megvenni Thiers történeteit, hanem bizonyára a' német fordítással egyszerre megjelenendő magyart; nem tartani az Allgemeinet, Wiener Zeitungot 'stb. hanem más magyar lapokat: hisz a' magyar földre rendesen bejövő lapokból különben is nem igen gyarapul szellemi kifejlődésünk; nem továbbá német regényeket, hanem azok magyarban megjelenendő fordításait; nem kellene megvenni valami másod-, vagy harmadrendű müncheni festő képét stb. Nem kellene továbbá nyomtatás végett külföldre küldeni magyar könyvet: mert hisz még ez is gyakori eset 's a' magyar nemzet első élő költőjének is épen most nyomtatnak munkái Bécsben! . . . Ismételve mondjuk, hogy csalódhatunk; ámbátor részünkről meg vagyunk győződve, hogy mindezek ha nem történnének: mind tömérdek szellemi erőt fejtene ki hazai irodalmunk és művészetünk, mind pedig a' mostani, még illy mostoha körülményekben sem megvetendő iparágat nem sokára kétszerezni képes volna.

Jól tudjuk, hogy számos ellenvetés gördithető nézeteink ellenében; de ezekre legyen rövid feleletünk: hogy nincs szabály kivétel nélkül. Azért is szükségesnek véljük megjegyezni, hogy nélkülözhetlen kivételeink közé tartoznának körülbelül mind azon irodalmi és művészeti tárgyak, mellyeket maguk az azokat gyakorlók meghozatnának honosítási célból; bizonyos idő multán nem honosított művek, ide értve sajtói viszonyinknál fogva n e m h o n o s í t h a t ó 's adható termékek; a' lyrai költészeti munkákat, miket részint kevesen vesznek, részint mivel azokat tán eléggé hűn adni nem lehet; továbbá muzeumok, könyvtárak, társulatok számára né tán vásárlandó nevezetesebb művek stb. eff. . . . Kifogna mindezeknél ellenörködni? kérdi tán valaki; az a' ki most egyéb iparczikkekre nézve is: a' h e c s ű l e t s z ó k e z e s s é g e .

És ezek után nincs egyéb hátra, mint az eddig is sejtethett indítványunkkal előállani, melly röviden abból állana: hogy az i p a r v é d l e t a' h a z a i i r o d a l o m é s m ű v é s z e t t e r m é k e i r e i s k i t e r j e s z t e s s é k .

Igen, ennyiből áll indítványunk száraz vázlata. Annak mikénti kiterjesztése, fogyanatosítása, mienknél magasb elmét, avatottabb kezeket igényel. Mi érezzük annak szükségét. Mit egyébiránt mondtunk, azt jó szándókból mondtuk el. Azért kívánjuk, hogy legyen, ki felfogva eszméink szerény fonalát, azt feltűzhesse ott, hol jövőendő nemzeti nagyságunk iparkoszorúja egyes szálakból készítettik.